

גברת עם כלבלב / מרים ילן-שטקליס (על-פי ש. מהרשק)
היצירה לקוחה מתוך: "יש לי סוד", הוצאת דביר
מתוך: מחרזות פרקי ספרות לביה"ס היסודי, מדריך למורה, חלק א'.

על השיר

השיר הוא מעין סיפור-בדיחה: כרטיסן ברכבת נחלץ ממצב מביך בתירוץ המנוסח כך, שהוא נראה הגיוני. גברת מצחיקה עם "המון" חבילות וכלבלב מסתבכת עם חבילותיה ומאבדת את כלבלבה.

ההומור בשיר מורכב מכמה יסודות:

- א. סיפור הבדיחה.
- ב. רשימת הצרורות הקטנים והרבים. רשימה זו מכשירה את הקורא לחוש שמהו עלול ללכת לאיבוד, מה גם שהמילים שנבחרו מדגישות עד כמה קטנים הצרורות: **מטפחת, צנצנת, צרור שגודלו חצי ענב**.
- ג. החזרות על אותה רשימת המטען מגבירות את הגיחוך.
- ד. אמצעים לשוניים, כגון:

1. מילים המתחרזות זו בזו בדרך משעשעת, כמו: "אמתחת - מטפחת", "צנצנת - קנקנת".
2. בחירת שמות בעלי צליל או מובן משעשע: קנקנת כשם של צרור (במקום קנקן) וכו'. ניסוח זה מגביר את האווירה הקלילה ויוצר תחושה של קצב ושל תנועה כבנסיעה ברכבת.

הבית החוזר ותפקידו בשיר

הבית החוזר, הכולל את רשימת המטען, נימתו המשעשעת והשינויים החלים בניסוחו, יוצרים את אוירת השיר ורומזים לקורא על אותם עניינים שאינם נאמרים במפורש.

- א. הרשימה הארוכה על פרטיה הרבים וציון הכלבלב כאחרון ברשימה, עשויה לרמוז לקורא על עמדתו של המספר כלפי הגברת: שמץ של לגלוג וגינוי על יחסה לכלב כאל חפץ, כאל משהו שווה-ערך עם "אמתחת - מטפחת", לגלוג על שלא השכילה לארוז את חפציה בצורה יעילה יותר. נשים-לב לכך, שאף פריט במטען, והכלבלב בכלל זה, אינו מצוין אף לא פעם אחת בה"א הידיעה. הכלבלב הוא חלק ממכלול של מטען חסר ייחוד. מכיוון שכלב הוא יצור חי, חוסר ההתייחסות האישית אליו בולט עוד יותר. לגברת חשוב שיש לה כלבלב, ותו לא. במשך שלושת ימי הנסיעה לא התעניינה בשלומה. מי יודע, כיצד הייתה מגיבה על החילופין לולא הבהיל אותה הכלב הגדול? (לשם השוואה, מעניין לבדוק את יחסו של הילד לכלבו כ"כלב בילי" מאת נורית זרחי).
- ב. בבית החזור בפעם השנייה קוראים אנו שעובדי הרכבת בודקים את המטען. לקורא מתברר, שגם הם מתייחסים אל הכלב כאל חפץ, כאל פריט במטען. דאגתם אינה מכוונת להשיג לגברת את כלבלבה, אלא מנסים להשיג לה פריט דומה: **כלב**. ייתכן שגם עובדי הרכבת לא הבחינו בעובדה, שאלה הם שני כלבים שונים, או אולי נדמה היה להם שהגברת לא תבחין בעובדה שאין זה כלבה.
- ג. בחזרה השלישית של רשימת המטען, חוזרת המילה "אל" בצד כל אחד משמות הצרורות. חזרה זאת משמשת הדגשה נוספת של ההתייחסות לכלב כאל חלק מרשימת הצרורות.
- ד. כשהגברת דורשת את רכושה וחוזרת בפעם הרביעית על רשימת המטען, מופיע ניסוח שווה לזה הראשון; כאילו להזכיר לנו, שהגברת מתייחסת אל הכלבלב כאל אחד הפריטים במטען.
- ה. כאשר נוכחת הגברת בשינוי, מוכנה היא לחזור על הרשימה כולה מחדש: הכלבלב הוא פריט אחד במכלול שלם והגברת אינה יכולה להפריד אותו ממכלול זה. במקום כל הרשימה כולה, מופיעות שלוש נקודות, כאילו לא איפשרו לה לדבר. אולי נעשה הדבר, משום שחזרה נוספת היתה מכבידה על הקורא.
- סופו של השיר פתוח. לא ידוע לנו, האומנם השתכנעה הגברת שכלב זה שלה הוא, ומה היא ענתה לכרטיסן.

הקורא והשיר

גירסה זו שלפנינו, היא עיבוד שירו של המשורר היהודי-הסובייטי שמואל מהרשק. לכן, הווי החיים המתואר בשיר הוא מעט זר להווי ארצנו: הרכבת נוסעת שלושה ימים עד שהיא מגיעה ליעדה, המטען מאוחסן בקרון נפרד, ועוד. אולם, פרטים אלו אינם מפריעים ליהנות מהשיר ויש לשער שהילדים ישתעשעו בלימוד הזה.

ייתכן שחלק מהקוראים יזדהה עם הכלבלב הקטן, שגברתו מתייחסת אליו כאל חבילה. התחושות הלא-נעימות שעלולות להתעורר, ירוככו אולי בזכות סגנון הבדיחה של השיר.

הצעות לדרכים בהוראת השיר

א. בתחילת הדיון בשיר, רצוי שהמורה יברר אם הבינו תלמידיו את תוכנו. בין השאר, ייתכן שיהיה צורך להסביר כמה מילים כמו: סבל, כרטיסן, קרון, מטען, להפקיד. רק לאחר מכן, אפשר לעבור לדון במשמעויות העולות מהשיר, כמפורט בסעיפים הבאים.

ב. סגנונו של השיר, המרמז יותר מאשר מפרש, מאפשר להפעיל את הילדים בכיוון של הבחנה בין מפורש, לבין סמוי ונרמז. המורה ידריך את תלמידיו להבחין, כיצד "מוליך" אותנו השיר למסקנות השונות בקשר לתוכנו. למשל, לפי מה ניתן להסיק מהו יחסה של הגברת לכלב? מהי עמדתו של בעל השיר כלפי הגברת כפי שהדבר משתמע בשיר? וכו'. המורה ישקול, בהתאם לרמת כיתתו, האם יש צורך בהדרכה מכוונת ומפורטת בעניין זה, והאם דרוש להדגים תחילה את כוונתו, או יחליט שהכיתה יכולה להבין על-פי רמזים בלבד.

ג. אפשר לשוחח עם התלמידים בנושא: מה הצחיק אותנו בשיר הזה? שיחה זו תברר את היסודות ההומוריסטיים השונים בשיר.

ד. המורה יכול לבקש מתלמידיו להמשיך את הסיפור: "מה ענתה הגברת לכרטיסן?" "מה אירע לכלבלב", וכו'. ההמשך המוצע על-ידי הילדים יכול להיות ברוח ההומור של השיר: למשל, הכרטיסן טוען, שמגיע לו פרס בעד טיפול כל-כך מוצלח בכלב.

אפשר להמחזי דו-שיח בין הגברת והכרטיסן. אולי כדאי לשחזר את המעמד מנקודת ראותו של הכלב הגדול הנתקל בגברת, שרוצה לאמצו... וכו'.

ה. השוואה עם שירים אחרים, שגם בהם מתוארים יהסים בין אדם לבעלי-חיים (רשימה של יצירות - בסוף המדריך). למשל: השיר "הכלב בילי" לנורית זרחי; השוואה בין יחסו של הילד, בשיר של נורית זרחי, לכלב - ליחסה הבלתי-אישי של הגברת לכלבלבה. אפשר לערוך את השוואה בנוסח של "מה היה אילו", כלומר - מחליפים את הסיטואציה משיר לשיר: הילד היה נוסע עם בילי ברכבת שלושה ימים, הגברת הייתה מאבדת את כלבלבה והיו מציעים לה כלבלב דומה וכו'.

ו. קריאה בקול: הילדים יקראו בקול את השיר. קריאה זו תעמיד אותם על הצליליות הרבה שבשיר. ייתכן שהילדים ירגישו צורך להצטרף ל"מקהלה מדברת" לקריאת הבית החוזר. אפשר להציע לילדים שונים לקרוא בקול קטע שמצא חן בעיניהם.

ז. הילדים יספרו ו/או יכתבו בדיחות נוספות על אותו מוטיב: אדם נחלץ מצרה על-ידי כך שהמציא תירוץ שקשה לסתור אותו.

הערה: נראה לנו, שאין צורך להפעיל בכיתה את כל ההצעות שהועלו כאן. המורה יבחר באלו מביניהן המתאימות לכיתתו. כמו כן, הסדר שצינו - הוא שרירותי.

ביבליוגרפיה

להלן רשימה חלקית של שירים שעניינם - יחסים בין אדם לבין בעל-חיים.

1. **אינני רודף לטאות** - מאת זאב. מתוך "פרחי בר". הוצאה הקיבוץ המאוחד.
2. **בוא אלי פרפר נחמד** - פניה ברגשטיין, מתוך ספר בשם זה, הוצאה הקיבוץ המאוחד. שאיפה לידידות.
3. **הכלב בילי** - לנורית זרחי, מתוך הספר "אני אוהב לשרוק ברחוב". הוצאת מסדה.
4. **מה לעשות** - מאת זאב, מתוך הספר "פרחי בר". עמ' 90. הילדים רוצים לשחרר את הציפור, אך הציפור אינה רוצה לצאת מהכלוב.
5. **מעשה בחתול ובשוטר** - מרים ילן-שטקליס, מתוך הספר "יש לי סוד" עמ' 15.
6. **ציפור דרוו** - רינה ליטוין, מתוך הספר "כאשר הפילים הגדולים ישנים", הוצאת מסדה. הציפור אינה מבינה שהחלון אינו חדיר והילדה מחפשת דרך להסביר לה מה עליה לעשות.